

መንግስትን ሃይማኖትን፣ ማዕደ ማዕደ

ብ ኣማኑኤል ሳህለ

ወድሰብ ብጥንቲ ማሕበራውን ፖለቲካውን ምሕደራ ከየማዕበለ ኸሎ፡ ኣብ ነኣሽቱ ጉጅለታት ተኸፋፊሉ ቀቢላዊ ንጥፊታቱ የካይድ ነይሩ። ኣብቲ እዋንቲ፡ እቲ ከሕብሮን ኪጠምሮን ዚኸእል ዝነበረ እንኮ ሓይሊ፡ እቲ ናይ እምነትን ማሪትን ሓይሊ እዩ ዝነበረ። ነቲ ኣብ ከባቢኡ ዚፍጸም ዝነበረን ኪገልጸ ዘይክእል ዝነበረን ተፈጥሮኣዊ ክስተታት (ከም ንኣብነት፡ በርቅን ነጎዳን ምንቅጥቃጥ ምድርን እሳተጎመራን፡ ከምኡውን ኣብ ህይወቱ ዚጓነፎ ዝነበረ ሕማምን ሞትን) ንኸግንዘቦ እኹል ሳይንሳውን ፍልስፍናውን ፍልጠት ስለ ዘይነበሮ፡ ነዞም ተርእዮታት እዚኣቶም ዚገልጹሉ ፍሉፍት ሰባት ከም መራሕቱ ገይሩ ብምውሳድ፡ ኣብ ቀጻልነት ማሕበራውን ማሪታውን ህይወቱ ውሕስነት ይረክብ ነይሩ።

እዞም ሻማን ተባሂሎም ዚፍለጡ ሓውሲ ጠንቆልትን ፈወስትን ትንቢት ነገርትን፡ ኣብቶም ጉጅለታት ዓቢ ስልጣን ስለ ዝነበሮም፡ እቶም ብወራር ይኹን ብዓመጽ ነቲ ጉጅለ ከሰንፉዎን ከንበርክኹዎን ዝኸኣሉ ናይ ኩናት ሓያላት፡ ነቲ ስልጣን ካብቶም ሻማን ኪምንጥሉዎን ንቐጻልነት መግዛእቶም ኪጥቀሙሉን ግዜ ኣይወሰደሎምን። በዝን ክንድዝን ድማ፡ እቲ ብጥንቲ፡ ወድሰብ ካብ ዘይፈልጠን ዘፍርሆን ነገራት ገላጊሉ ሰላማዊ ናብራኡ ንኸክብር ብማለት ዘጥረዮ እምነት፡ ቤተ-ክህነትን መንግስትን ጠሊፎም ብምውሳድ፡ ኣብ ምኽዕባት ሓይሎምን ቀጻልነት መግዛእቶምን ንኸውዕሉዎ ኣይደንጎዩን።

ብድሕርዚ ነዊሕ ከይጸንሐ፡ ጥንታውያን ነገስታት፡ ንንግስነቶም ዘደልድልን ቀጻልነቱ ዘውሕስን ያታ ወይ ጽውጽዋይ የድልዮም ስለ ዝነበረ፡ ንገዛእ ነብሶም ከም ውሉዳት ኣምላኽ ወይ ድማ፡ ቀልዓለም ዘይብሉ፡ ባዕላቶም ኣማልኹቲ ምንባሮም ይገልጹ ነይሮም። ኣብዚ ጉዳይዚ ድማ እቲ ቤተ-ክህነት ንገዛእ ርእሱ ምስ መለኮታዊ ሓይሊታት ቀጥታ ምትእስሳር ከም ዘለዎ ብምርግጽ፡ ኣብ ምፍጣር ናይቶም ንነብሶም ምስ ኣምላኽ ዘወዳድሩ ዝነበሩ ውልቀ መላኽያን ወሳኒ ተራ ተጻዊቱ እዩ።

ኣብ ማእከላይ ክፍለ ዘመን ኤውሮጳ፡ እቲ ናይ ሮማ ጳጳስ፡ ስልጣኑ ልዕሊ ነገስታት ብምንባሩ፡ ኣብ ልዕሊ መንፈሳውን ስጋውን ህይወት ሰባት፡ ገባርን ሓዳግን እዩ ነይሩ። ብ 1077 ዓ.ም ናይቲ ዝዓበዩ ክፋል ኤውሮጳ ሃጻይ ዝነበረ ሆንሪ ራብዓይ፡ ነቲ ኣብ ከተማ ካኖሳ ዝነበረ ግረጎሪ ሻብዓይ ዚብሃል ናይ ሮማ ጳጳስ ንኸረኽቦ ብማለት ብዝወሰደ ናይ ነብሱ ምሕሳር ተግባር፡ ኣብቲ ኣፍደገ ናይቲ ኣደራሽ ስለሰተ መዓልትን ለይትን ኣብ ቀዝሒ ቁሪ ተንበርኪኹ ተጸቢዩዎ። እቲ እዋንቲ፡ ሃይማኖት ኣብ ልዕሊ መንግስቲ ኣዚዩ ዓብሊሉሉ ዝነበረ ዘመን እዩ ነይሩ።

ኣብ 18 ክፍለ ዘመን፡ ኣብ ፈረንሳ ዚገዝእ ዝነበረ ንጉስ ሉዊ መበል 14፡ ነቲ ቤተ-ክህነት ዝሃቦን ዘጽደቐሉን ናይ ነገስታት መለኮታውያን መሰላት (divine right of kings) ዚብል ስልጣን ብምጥቃም፡ ኣብ ልዕሊ ህዝቡ ሰፍ ዘይብል ግፍዕታት ይፍጽም ነይሩ። ኪበዝሕ ኪበዝሕ ግን፡ ኣብ 1789 እቲ ብናይ ፈረንሳ ሰውራ ዚፍለጥ ህዝባዊ ናዕቢ፡ ነቲ ኸምዚ ዝበለ እምነታትን ነቶም ዚስዕቡዎ ዝነበሩ ንጉሳዊ ቤተሰብን መዓንንትን ላዕለዎት

አባላት ቤተ-ክህነትን ብሱሮም መንቅሱ አጥፊውም እዩ። ንግዜውን ንሃይማኖት ብሳይንስ ወይ ብሰነ-መሳት (reason) ተኪኡዎ ነይሩ እዩ።

አብዚ ቀረባ ግዜውን፡ ሃገይ ሃይለ ስላሴ፡ ስዩመ እግዚአብሄር ዚብል መዓርግ ብምጥቃም፡ ስልጣኑ ብአምላኽ ከም እተዋህቦ ገይሩ ንህዝቡ ብምዕሻውን ናይ ቤተ-ክህነት መለኮታዊ ሊቸንሳ ብምጥቃምን ዳርጋ ከም አምላኽ ኮይኑ ይገዝእ ነይሩ እዩ። ህዝቢ ድማ፡ ንጉስ አይክሰስ ሰማይ አይሕረስ ብዚብል ጭርሖታት ደገፉ ሂቡ እዩ። ወድሰብ እናተማህረን እናነቕሖን አብ ዝኸደሉ እዋን ግን፡ ከምዚ ዓይነት ምትላል ነዊሕ ከሰጉም ስለ ዘይከአለ፡ መብዛሕትኦም ውልቀ መላኽያን ካብ ከምዚ ዝበለ ሽጣራ ንግዜኡ ተዓቂቦም ዘለዉ ይመስሉ።

መንግስትን ሃይማኖትን፡ አብ ማሕበራውን ፖለቲካውን ህይወት ወድሰብ መሰረታዊ ተራ ዚጸወታ ሓይልታት እዩን። እታ ሓንቲ ነቲ ማሪታውን መንፈሳውን ህይወት ሰብ ክትቆጸጸር ትቃለስ። እታ ሓንቲ ድማ ነቲ ማሕበራውን ፖለቲካውን ቍጠባውን ህይወት ሰብ ክትቆጸጸርን ክትድርቶን ክትዕምጽጸን ትጽዕር። ዜርካ ዜርካ ግን፡ ናይ ቤተ-ክህነትን ናይ መንግስታዊ ስርዓትን ደምዳሚ ዕላማ፡ ብጥንትን ብመሰረቱን፡ ሓይልን ስልጣንን ንምክባትን ንምድልዳልን እዩ።

መብዛሕትኡ አብዛ ዓለምና ብወድሰብ ዚካየድ ንጥፊታትን ጉዳያትን ራእይን ዕላማን፡ ብዓቢኡ ድማ ብመራሕቲ ሃይማኖትን ብመራሕቲ መንግስታዊ ስርዓትን ዚካየድ መስርሕን፡ ዚፍጸም ተግባርን፡ ዚትለም መደባትን፡ ዚሕንጸጽ ውጥናትን፡ መልክዑን ሕብሩን አገባቡን አተገባብራኡን ደኣ ይቐያይር ይኸውን እምበር፡ ብመሰረቱስ ብዛዕባ ምክባት ሓይልን ስልጣንን እዩ። እቲ መሰረታዊ ዕላማኡ ከምኡ እንተ ዘይኸውን ነይሩሞ፡ አብዛ ዓለምና ብመጠኑ አብ መንጎ ህዝብን መንግስትን ከምኡውን አብ መንጎ እተፈላለያ ሃይማኖታትን እተፈላለያ መንግስታትን፡ ሰላምን ስኒትን ነጊሱ ምረኣና ኔርና። ስለዚ፡ ዓለም ብኸለንትና ኣ ናይ ስልጣን ዓውደ ዡናት ወይ መድረኽ (eternal struggle for power) እያ እንተ ባልና፡ ምግናን አይመስለንን።

መንግስትን ሃይማኖትን ስልጣን ኪማናጠላን ኪሻመዋን ኪካፈላን መዋእላት ሓሊፉ እዩ። ሓደ ሓደ ግዜ፡ ብሓደ ኸይነን ነቲ ህዝቢ ይረግጸኦ። ሓደ ሓደ ግዜ ድማ እታ ሓንቲ ነታ ሓንቲ ገልቢጣ ስልጣን ብምሓዝ ነቲ ጭቆና ባይና ተካይዶ። ይኸንምበር፡ ሳላ ንቕሓት ወድሰብ፡ ከምኡውን ሳላ አብዘን ዝሓለፉ 200 ዓመታት አብ ተክኖሎጅን አብ ማሕበራዊ ህይወትን አብ መሰል ደቂ-ሰብን አብ ፖለቲካዊ ምሕደራን አብ ቁጠባን፡ ብሳይንስን ብምርምርን እተበጽሖ ምዕባል፡ ሃይማኖት ንዘመናት አብ መንግስታዊ ምሕደራ ዝነበሮ ስልጣን እናደኸመን እናቐሃመን ብምኻዱ፡ አብዚ እዋንዚ አብ ገለ ሃገራት እንተ ዘይኮይኑ፡ አብ መብዛሕትኦን ሃገራት ዓለም፡ እቲ መንግስቲ ወይ ምሕደራ፡ ምድራውን (secular) ህዝባውን ኮይኑ አሎ።

አብ ታሪኽ እንተ ተመልከትና፡ መብዛሕትኦን ናይ ቀደም መንግስታት፡ ብሃይማኖት እተጸልዋ እዩን ነይረን። ገሊአተን ድማ ፈጺመን ብመለኮታዊ ስርዓት ዚመሓደራ እዩን ነይረን። ከምዚ ኪብሃል ከሎ፡ እቲ ቅዋመንን ሕግታተንን ዳርጋ ምስቲ ዚኸተላኦ ቅዱስ መጽሓፈን ይመሳሰል ነይሩ ማለት እዩ። እዚ ዓይነት መንግስታዊ ምሕደራዚ፡ ተዮክራሲ (theocracy) ተባሂሉ ይጽዋዕ። ገለ ሃይማኖት እስልምና ዚኸተላ ሃገራት፡ ከም ንአብነት ኢራን፡ እቲ ምሕደራአን ምስ ሃይማኖት አዚዩ ጥቡቕ ምትእስሳር ዘለዎ እዩ።

ሃይማኖት፡ አብ መንግስታዊ ምሕደራ ዘምጽኦ ጸገማት፡ አብቲ ዘይንቕነቕን አብ ሕቶ ዘይኣቱን መትከላቱ ስለ ዚጠብቕ እዩ። ምድራዊ ወይ ሰኩላር ሕግታትን አምራትን መትከላትን፡ ከከምቲ ግዜን ማሕበራዊ ምዕባልን ኪቀያየርን (flexibility) ኪምዕብልን ከሎ፡ መለኮታዊ ሕግታትን መትከላትን ግን፡ ቡቶም ሰዓብቱ ከም

ፍጹምን (absolute) ዘልኣለማውን ልዕለ-ተፈጥሮን (supernatural) ስለ ዚቅጽር፡ ምስ ግዜ ኪልወጥ ኣይክእልን። በዚ ምክንያት ደማ ምስ ምዕባሌ ኪጎጎዝ ኣይክእልን። ሓደ ሓደ ግዜውን ንምዕባሌ ንድሕሪት ይጎቶ እዩ።

ብተወሳኺ፡ ሃይማኖት ነቲ ኣብ ዓለምና ዘጋጥም ውድዓዊ ኩነታት (objective reality) ብፍሉይን ኣብ ስነ-መጎት ብዘይተሰረተን ሓደ ሓደ ግዜ ደማ ብሕልማዊ መገድን (illusion) ስለ ዚጥምቶ፡ ገለ ኣመንቲ ክፋላት ሃይማኖታት፡ ናይዛ ዓለም እዚ ኣገዳስነት ብምንእኣስን ብምንግባብን፡ ግጉይ ኣተሓሳስባ የማዕብሉ እዮም። ነዚ ንምርዳእ ዘገልግልና ሓደ ኣብነት፡ እቲ ናይ ዓውለማዊ ሙቕት (global warming) ሕቶ እዩ።

ዓውለማዊ ሙቕት ብገለ ኣመንቲ፡ ከም ዘይፍታሕ መለኮታዊ መቐጻጸብ ኮይኑ ኪውሰድ ከሎ ግቡእ ኣገዳስነት ኣድህቦን እውን ኣይወሃቦን እዩ። ነታ ገዲፍካያን ከም ትራንዚትን ጌርካ እትርእያ ዓለም፡ ጸገማታ ንክትፈትሓላ ግዜኻ ኣይተጥፍእን ኢኻ። እቶም ንሳይንስን ንስነ-መጎትን ከም መሰረት መፍትሒ ጸገማት ገይሮም ዚወስዱዎ ግን፡ ጸገማት ዓውለማዊ ሙቕት፡ ብምጉዳል ብከላን ብምዕቃብ ተፈጥሮን ኪፍታሕ ከም ዚክእል ብምግምጋም፡ ዓለም ንምድሓን፡ ዘይሕለል ጸዕሪ እዮም ዘካይዱ።

ኣብ ጉዳይ ኣይድስ እውን፡ ገለ ሃይማኖታውያን ትካላት፡ ንምዝውታር ኮንዶም ብምቅዋም፡ ብፍላይ ኣብ ኣፍሪቃ ኣህጉርና ብዙሕ ሰብ ግዳይ ኣይድስ ከም ዚኸውን ገይረን እየን። ብተመሳሳሊ መገዲ፡ ንማዕርነት ጸታን ንህዝባዊ ጥዕናን ንምዕባሌ ሳይንሳዊ ምርመራን፡ ንማሓበራውን ቐጠባውን ፍትሕን ብዘምልከት እውን፡ ገለ ክፋላት ሃይማኖት ኣሉታዊ ተራ ተጸዊተን እየን ይጸወታውን ኣሎዎ። ኣብ ከምዚ ዝበለ ዘይሓላፍነታዊ ኣተሓሳስባ እተዋሕግ ክፋላት ሃይማኖታት፡ ናይ መንግስቲ ልጓም ምስ ዚሕዛ ወይ ሓደ ካብ ኣባላተን መራሕ ናይ ሓንቲ ኩክለዮራዊ ኣጽዋር እትውንን ሃገር ምስ ዚኸውን፡ እዛ ዓለምና ንክትግኑን ንክትጸንትን ዘለዎ ዕድል ኣዚዩ ዓቢ እዩ!

ስለዚ፡ እቲ ዘላቂ መፍትሒ፡ ንሃይማኖት ካብ መንግስትነት ከም ዚርሕቕ ምግባር ጥራይ እዩ። ከምዚ ኣብ ላዕሊ እተጠቐሰ ጥርጠራታት ስለ ዝነበሮም ከኣ እዮም፡ እቶም ናይ ኣመሪካ መስትረትቲ ሽማግሌታት (founding fathers)፡ ብፍላይ ደማ ቶማስ ጀፈርሶን፡ ኣብ መንጎ መንግስትን ሃይማኖትን ጋግ ኪህሉ ከም ዘለዎ ዝሓበረ። መንግስትን ሃይማኖትን ማዕዶ ማዕዶ ደኣ።

ሽሕጻ ሃይማኖት ብመሰረቱ ናይ ፍቕርን ሰላምን መገዲ ዚኸፍት ትምህርቲ እንተለዎ፡ ምስ መንግስትነት ምስ ዚቋረን ግን፡ ካብቲ ጥቕሙ እቲ ጉድኣቱ ከም ዚዛይድ ኣብ ናይ ታሪኽ መዛግብቲ ክንርእዮ ንክእል ኢና። ናይዚ ኣሉታዊ ጠንቅዚ ምክንያት ደማ፡ መብዛሕትኡ ግዜ እቲ ሃይማኖት ባዕሉ ዘይኮነስ፡ እቶም ኣብ መንጎ ምድራውን መለኮታውን ስልጣን ዘሎ ፍልልይ ዘይርድኦም መራሕቱ፡ ከምኡውን እቲ መንግስቲ ባዕሉ ዘይኮነስ፡ እቶም ንሃይማኖት ከም መሸቀጥን ከም መቐጸሊ ስልጣናዎ ገይሮም ዚጥቀሙ ናይቲ መንግስቲ መራሕትን መጋበርያታቱን፡ ምዃናም ክንርስዕ ኣይግባእን።

ብኣማኒኤል ሳህለ